

կրից խաղաղք բնելը, մերթ ամուսնութեան սուրբ կապը ճաղրելը (1), մերթ կուսակրօնութիւնը բնութեան դէմ ապստամբութիւն համարելը, մերթ աշխնդակ խորհրդածութիւններով քրքրիտ նէական կրօնի դարաւոր սովորութիւններն թշնամանելը և մերթ քրիստոնէական կրօնը յիմարաբար յեղախախտելու ելնելը, միթէ այս ամենը յօգուտ ազգին աշխատիլ է ըստ քո ծակ տրամաբանութեան:

Յանուն արդարութեան և ճշմարտութեան կ'երդուեցնեմք զբեզ, () Դու գի՛ր, որ անկողմնակալ ու բոլի՛ ձեռքդ խրդ՝ ճիգ վրայ դրած՝ ըսես մեզ, թէ այս անհեթեթ հրատարակութիւններդ՝ տգիտութեան և կոյր ատելութեան վիթմունք չեն: Սենք չենք հաւատարբը նաւ, որ քո հրատարակածներդ՝ քո համոզմունքդ են. իսկ եթէ համոզմունքդ են, ախա՛ն, հազար ախա՛ն, որ ի լուսաւոր դարուս տգիտութիւնըն իբրեւ համոզմունք ծախողներ կան սոսկաւին մեր ազգին մէջ:

Ս. Ս. Յակոբեան:

(1) Օգտօք իւր մի թուոյն մէջ (զոր այժմ չեմք յիշեր, բայց ի պահանջէ հարկին կարեմք գտնել և ցոյց տալ) սաստիկ կը դանդաւորել կեղեցւոյ դէմ, թէ՛ ինչու ամուսնութեան կապը անլուծանելի կը քարոզէ, և կը յորդորէր, որ այս սուրբ սկզբունքը մերժուի և ամուսնութեան նոր օրէնք հաստատուի Հայոց մէջ:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ՈՒՂՂՈՒԱՅ

(Հարունակութիւն, տես թիւ 8.)

Տեսէք, Հարք իմ, տեսէք որ մեր այժմեան անպատիւ վիճակը արդէն ծանուցուած է մեզ, և մեր զայն չը գիտնալը տգիտութիւն է, գիտնալ և չզգուշանալը անհնազանդութիւն, յամուսնութիւն և յիմարութիւն է: Եթէ մենք Մտուծոյ խօսքին չենք հնազանդիր, ի՞նչպէս կը յուսանք որ ժողովուրդը մեզ հնազանդի:

Սուրբ գրոց վճիռները, բարոյական կանոնները և խրատներն անփոփոխ են, ամեն ժամանակի համար կարեւոր են, ամեն ատեն նոյն են. մարդկան չարեաց համար նորա պարունակած սպառնալիքները, խոտտացուած պատիժները միշտ կատարուած են և կը կատարուին: Սուրբ գիրքը ամեն դարու համար է, և նա է մեր իմաստութիւնը. մենք զայն չի գիտնալով և չկարդալով, նորա պարունակած աստուածային պատուէրներն ու հրամանները չը կատարելով, միթէ նորո՞ սպառնալեաց ազդեցութեանէն ազանտ պիտի լինիմք. ո՛չ երբէք, այլ միշտ կը կրենք, կզգանք, բայց կամ չգիտենք և կամ չենք ուզեր գիտնալ թէ մեր յանցանաց հետեւութիւնն է այն: Եւ ըրը աչք չունենալուն համար արեգակը չի ծագած չը լինիր, այլ միշտ կը ծագի և կոյրն ալ նորա ազդեցութիւնը կրկրէ. մեք ևս մոռք կոյր լինելնուս համար, Մտուծոյ խօսքին ազդեցութիւնը չենք կարող խափանել. քանզի այն յաւիտենական օրէնք է: Սենք միշտ մեր անփոխ դործոց դառն հետեւանքը կը

կրեներ, զոր յայտնած է մեզ Մատուծոյ իմաստութիւնը թէ, «Օ իս անարգողը պիտի անարգեմք և զգուշացուցած է, որուն եթէ չը հաւատանք, դարձեալ կը յանդիմանէ զմեզ ըսելով. «Վայ լքելոց սրտիւք, որք չհաւատան Մատուծոյ, և վասն այնորիկ ոչ պահ պանին ՚ի նմանէ. վայ այնոցիկ որք կորուսին զհամբերութիւն, և որք ՚ի բաց թողին ճանապարհս ուղիղս և դարձան ՚ի ճանապարհս թիւրս. և զինչ արասցեն՝ յորժամ նկատել սկսանիցի տէր» :

Իմաստութիւն պէտք է մեզ, քանզի առաջնորդներ ենք. հմտութիւն կը պահանջուի մեզմէ, օրէնք և գիտութիւն կը փնտրուի մեր բերնէն, քանզի վարդապետներ ենք և Մատուծոյ պատգամաւորներ : «Խելացիները պէտք է առաջնորդութիւն ստանան» : կրտէ Մատուծոյ, «Իմաստնոց բազմութիւնը աշխարհի վերլուծիւն, և հանձարեղ թագաւորը՝ ժողովրդոց հաստատութիւնն է» :

Մեր բազմութիւն առաջնորդք և տան երեց քահանայք պատճառ կը դառնան իրենց ժողովրդոց կորստեան, կը խռովեն զանոնք, կը վրդովեն և կը ցրուեն, ուրով յայտնի է թէ իմաստուններ չեն, ուրեմն ինչո՞ւ կը վարեն այն պաշտօնը, որ իմաստնոց պաշտօնն է, կամ ինչո՞ւ չեն պատրաստեր զիրենց իրենց պաշտօնին արժանաւոր լինելու. քանի որ տգէտ անմիտներ են, քանի որ իրենք զիրենք չեն պատրաստեր և քանի որ նոցա յիմարութեամբը վնասակար են ազգին, ժողովրդեան և աշխարհի, ինչո՞ւ տակաւին պիտի կարողանան վարել այդ պաշտօնը՝ որ հասարակաց օգտակար լինելու համար սահմանուած է :

Իմաստութիւն ու հմտութիւն պէտք է մեզ, վասն զի տնտես և Մատուծոյ բանին մատակարարներն ենք, արդ եթէ մենք մեր պաշտօնի պարտքերը

չը գիտնանք ու չը սովորինք, եթէ մատակարարելու ժամանակը, կերպը, լեռաքանիւրին ընդունակութեան և սննդեան համար պէտք եղած տեսակները չը գիտնանք, չը պատրաստենք ու չը բաշխենք, յայտնի է որ Մատուծոյ որդիք իրենց հոգեւոր սննդեանէն զրկած կը լինինք, հետեւաբար անհաւատարիմ, անձեռնհաս և յանցաւոր կը համարուինք. ինչպէս որ ենք այժմ : Վասն զի զրկած ենք ժողովուրդը իրենց հոգեւոր կերակուրէն, ինչու որ մատակարարութեան գործոյն անտեղեակ ենք. մեզ նման մարդկան գործը չէ այն. խելքի, շնորհաց և առաքինութեան տէր լինելու է Մատուծոյ տան տնտեսը : Երկրիք ալ այսպէս կը հասկնան, ինչպէս որ յառաքելոց անտի աւանդուած է իրենց. «Օ ի զայսպիսի իսահագործել կերակուր և մատուցակել ըմպելի, առանց է բարեսաց և քաջութեամբութե հոշակաւորաց, որք բաւական են աւել հասուցանել զանկատար ոգիս յայր կատարեալ ՚ի չափ հասակի կատարմանն Վրիստոսի» : Մասկէս կը խօսի (Յովհան վարդապետ, Սարկաւագ մականուանեալ իմաստուն պաշտօնեայն, որով յայտնապէս ըսել կուղէ թէ չարերուն, մոլիներուն և անիմաստներուն գործը չէ այս մեծ մատակարարութեան պաշտօնը կատարել : Մոլիներն, կամ թէ ըսինք, իրենց մէկ ա՜նկարգ բաղձանաց գերի եղողները չեն կարող այս պաշտօնը կատարել, քանզի թէպէտ և համայն գիտութիւնք և ուսմունք սովորած լինին՝ իմաստուն չեն. մոլիներն օգտակար սկզբունք չեն կրնար ունենալ, և եթէ լաւութիւն մի ընեն՝ այն դիպուածական է : Մասոր որչափ օգտակար հոշակուած մարդիկներ ունինք ազգային հոգեւոր և մարմնաւոր պաշտամանց մէջ, որք իրօք չարեր են և վնասակար, որչափ

խօսքով սկզբունք պաշտօններ գիտէր, որ գործով հակառակ են իրենց սկզբան, և այս կերպով ազգը կը խաբեն և լրագիրներէն ոմանք ալ կամ ցած նկատումներով և կամ տգիտութեամբ գովեստներ կը շալկեն այնպիսեաց և ազգին տունը կաւեն։ Այնպիսի Հոմերը հանգերծիրենց՝ Քիւլեաներով հըրապարակաւ խայտառակութիւն, պաշտօնէ խաբառ գագարման և անարգանաց արժանի են, քանզի երկուքն ալ միտպէս միասակար են հանրութեան, քանզի երկուքն ալ շահամոլ նենգաւորներ խաբերաց կեղծաւորներ եւ լուռութեան պատրուակաւ գաղտնի թշնամիներ են. որք միտպէս ազգէն կը սնանին, կ'աճին և կը փառաւորին բայց երկուքն ալ ազգը միասուց և կորստեան կը մատնեն։ Այս, այսպէս են ուխտագրուած կրօնաւորներն ու խաբեբայ և շահամոլ խմբագիրները. ինչ մի սո որ կարող է հասցնել ճշմարիտ և կղերներէ վարկ խմբագիր մը, նոյն միտաւոր կուտայ տգէտ ու մոլի պաշտօնէ այն Այկեղեցւոյ հովիւը ագէտ ու նենգաւոր լինել, կը նշանակէ լոյս չը տուող բայց տոչորող արեգակ, չտարցնող կրակ, չի կշտացնող կերակուր։ Այստուն՝ բայց մոլի կրօնաւորը, ինչպէս իմաստունը նմանցուցած են, գիրք շարիող աւանակ մ'է. բայց այս նըմանութիւնը թերի է. իրաւ է որ ինչպէս գրաստը իւր շարիած գրքերէն օգուտ չի քաղեր, նոյնպէս մոլի գիտունն ալ իւր գիտութիւններէն, բայց գրաբարձ գրաստը գոնէ ուրիշին միտա ալ չունի, բայց մոլի գիտունը թէ իւր անձին եւ թէ այլոց բազմաց հազարաւոր միտաններ ունի, զոր բնութեան մէջ ուրիշ բանի չեմ կարող նմանցնել, և ոչ իսկ կարող եմ հաւատալ թէ նորա հաւատար միտաակար բան մը գտնուի բնութեան

մէջ . . . : Արեւմտեան պէտք է խաբուիլ անոնց, որ դառներու հանդերձով կը մօտենան մեզ բայց իրենց ներադին յաժշտակիչ գայլեր են. արապուստ իմաստուն, բազմագէտ և ամեն բանի հմուտ կերեւին բայց ինքրբուստ իմար, տգէտ և թերամիտներ են, ինչո՞ւ որ չար են, մոլի մոլորեալ են, և վատթար կը համարուին քան զկողտութիւ աւազակս և քան զկիտի անառաւ կրտ։ Իմաստուն չեն կրներ նոքա՝ որ ամեն բան գիտեն բայց իրենք զիրենք չգիտեն. մոլութեան և առաքինութեան վրայ ծառող և նոցա օրէնքներուն խեղամուտ եղող իմաստուն կարծուածները կրնան իրօք իմաստուն համարուիլ, մինչդէռ մոլի են և ոչ առաքինի. ինչ օգուտ որ նոքա ազգուկերոյիւ համոզիչ և բռնագատիչ փաստերով կը ստորաւեն մոլութիւնը եւ կը գովեն առաքինութիւնը, բայց փաստերէն ամենազօրաւորը ներհակ կողմին կը գործածեն. այսինքն, անձնուկան օրինակը, առէլ և առաջանէլ օրէնքը, որ ամենէն աւելի հզօր համոզիչ փաստն է, սխալ տեղ կը գործածեն. խօսքով գովածին գործքով չործադրելով՝ կատեն ու լռելեայն կը ստորաւեն. իսկ պարսաւածը՝ գործով յօժարակամ կատարելով՝ լռելեայն գոված կը լինին, և իրենց խօսածներն ինքնին ջրած. և ահա այս սրտածառաւ քարոզը, բեմբասացութիւնը, խորատը և յորգորք սովորական բաներ դարձած՝ ստորագիւն կը մնան. որով ժողովրդեան մէջ՝ խառնուց խօսքը լռելու սովոր արքայեցաւ, և ամեն մարդ հոգեկան սաստիկ անօթութեանէն ահա իւր մարմնայն կէսը ուտելու վըրայ է. նորա կենաց մեծ մասը արարդիւն կը մաշի և հեշտախտութեամբ կը փճացնէ . . . : Այս այս աղետալ կայութիւնը տեսնելով ոչ միայն լոյս

գուշացնող չի կայ, այլ և այն իմաստուն կործուածներէն օրինակով քաջակերող և խրախուսողներ լազմաթիւ, ցաւ է բռնել ու լսելը, որ այս չարեաց պատճառ և սուգականութեանց օրինակ եղող Ալեքեղեցոյ պաշտօնեայնէր ալ կան, ի՞նչ պիտի ըսէ այն հոգեւոր հովիւը՝ երբ իւր ժողովուրդը Աստուծոյ ատենի գործոյ մէջ տեսնէ, քանի որ ինքն թէ բանիւ և թէ գործով պատճառ տուած է նոցա մեղաց և մոլութեց. ի՞նչօքէս կարող է արդէ լուրերը իւրուսուցածը գործադրուած տեսնէ, անշուշտ պապանծի պիտի, և ահա անդէն կորոյս իմաստութիւնը. իսկ եթէ համարձակի իւր չգործադրածը այլոց ուսուցանել, անշուշտ պիտի յանգիմանուի՝ նախ Աստուծոյ որ կը սէ. «**1**» ակայն մեղաւորին ասէ՝ Աստուծոյ իսկ դու ընդէ՞ր բնաւ պատմես զորդարութիւն իմ, կամ առնուա զուստ իմ՝ ի բերան քո: Օ՛ ի դու ատեցեր զխրատ իմ, մերժեցիր և յետս ընկեցեր զամենայն բանս բերանոյ իմոյ: Թէ տեսանէիր զգողս, ընթանայիր ընդ նոսա, և ընդ շունս դնէիր զբաժին քո: Երան քո յաճախէր զչարութիւն, և լեզու քո նիւթէր զննդութիւն: Աստեալ զեղծօրէ քումմէ չարախօսէիր, և ի վերայ օրդւոյ մօր քո դնէիր զգայթակղութիւն: Օ՛ այս ամենայն արարեր և լռեցի քեզ, կարծեցեր անօրէնդ ի մօր քում՝ թէ եւ ես քեզ նմանիցեմ: Արդ յանդիմանեցի և կացուցի զայս ամենայն աւաջի քո, իմացարուք ամենեքեան ուրոց մոռացեալ իցէ զԱստուծոյ: Այլ ընդ իւր խղճէն, որ կազդ է միշտ ըրածին ասօրինաւորութիւն, և ապա իւր ժողովուրդէն, աղէն, եղբայրներէն և զաւիլներէն, ինչպէս որ ահա այսօր փորձով կը տեսնենք, և կատարելապէս պէտք է համոզուած լինիմք որ այս ամենը

մեր պաշտաման սրբութիւնն ու վերահսկութիւնը չի պահանջուա հետեւութիւնն է, և արդարութեան վրէժխնդիր պատուհասը, որն որ վերջին մը անջնաւոր պատուհասին և արդարութեան կատարեալ վճարքին մէկ փոքրիկ ազդարարն է, զոր եթէ չըզգանք՝ բանական չենք, և եթէ հասկընալ չուզենք՝ իմաստուն չենք:

Իմաստութիւն կը պահանջուի մեզմէ, այն, իմաստութիւն ի բանս, ի մաստութիւն ի խորհուրդս, ի գընացս և յամենայն շարժմունս. իմաստութիւն, նախ ուղղութեամբ և ապա զայս ուղղելու: Անօգուտ են բանից առատութիւնք, սնտի են բազմութիւ պիտեղեաց հմտութիւնք, չեն աղբեր իշխանական սաստիք և այլ արտաքին հաղարաւոր միջոցք՝ առանց կենդանի օրինակի, եթէ իմաստուն լինինք՝ խաչափառին առակը կարող է մեզ համար ազդու խրատ մի լինիլ. — Խաչափառին խրատ կուտայ մայրը, որդեակ՝ ուղիղ քալէ, կըսէ. իսկ որդին կը պատասխանէ. մայր իմ ճիշդ քեզ նման կը քալեմ —: Աստ ուղիղ օրինաց ճշմարտ բարոյականին, բոլոր մարդիկ պարտաւոր են բանիւ եւ գործով խրաւր բարի օրինակ լինիլ. այս՝ առ ընկերս ունեցած պարտուց մօտն է, որուն ենթակայ է մարդ եւ ալ ըստ ամենայնի, և որուն զանցաւորութեան հետեւանքը իխտ աղետալի է և որուն տեղ ուրիշ ոչինչ չէ կարող փոխարինել, քանզի ընկերք գայթակղեցին՝ սոսկալի չարութիւն է, արդ հասարակ մարդիկ եթէ իրարու խօսքով և գործքով չար օրինակ լինելով պարտազանց կը գտնուին և գատապարտութեան արժանի են, ուրեմն մեզ ի՞նչ պիտի լինի, մեր պիտի փախլինք և ուր պիտի թաքլինք՝ մենք որ մարդ լինելէ զատ քահանայ, ու

սուցիչ և առաջնորդ ալ ենք . ի՞նչ բան կարող է ազատել զմեզ սոյն անհրաժեշտ պարտաւորութենէն և պատասխանատուութենէն : Սեր որ առանց նախորհութիւն կարող է արդարաւորեւ զմեզ . եթէ մեր սուրբ կարգն ըսես , ես զայդ մտածելով կը սոսկամ , քանզի երկու կողմէն ահագին արգելքներ և սպառնալիք կը տեսնեմ , նախ իմ Տէրս կըսէ . « Սրում շատ տըւաւ շատ խնդրեսցի , և որում բազում աւանդեցաւ առաւել եւս պահանջեսցի » . և թէ , « Սր որ լուծցէ մի ինչ ի պատուիրանացս յայսցանէ ի փոքունց և այնպէս ուսուցէ զմարդիկ , փոքր կոչեսցի յարքայութեան երկնից » . և երկրորդ (իսուսի ճամբարիտ աշակերտ ընտրեալ անօթը կըսէ . « Սի անփայտ առներ զնորհացդ , որք ի քեզ են , որք տուան քեզ մարդարեւութեամբ ի ձեռնադրութենէ երկրցութեան . . . ըզգոյշ լինիջիր անձին և վարդապետութեան և ի դմին յամենջիր , զայդ եթէ առնիցես և զանձն ասրեցուցես և զայնոսիկ որք քեզն լսիցեն » : Այլ թից և պաշտամանց յաճախութիւնը պիտի ըսես , այդ ալ տեսակ մի գայթակղութեան առարկայ ըրած ենք . քանզի շատերնիս շատ անգամ կը հեղգանք և կը զսնանք , ուզած աւանդնիս կը կատարենք և չուզած աւանդնիս անփայտ կը մնամք , սակայն պէտք է գիտնանք որ այդ եւս նուիրական պարտք մի է , որ միւս պարտուց հետ անհրաժեշտ կը պահանջուի , և որոյ զանցառութիւնը պարտադանցութիւն է և անհնադանդութիւն աստուածային հրամանաց , և ասրեալստութիւն ընդդէմ աստուածային բարերարութեանց , ուրեմն այդալ զմեզ չարդարացներ , այլ ատու ևս դատաստանի և պատասխանատուութեանեն թակայ եմք . հապա ի՞նչ բանի վստա-

հացած եմք . ոչ մի առնորից չունինք վստահութեան , բոց միայն մեր տգիտութեամբ ունեցած կամապաշտութիւնն ու յամառութիւնը , որուն ի՞նչ աստիճան յամարութիւն լինելը ինքնին յայանիէ : Ինչո՞ւ չենք կարգար և հնազանդիր Վարդերայն սա կենսաւէտ խրատին որ ի դէմս Տիմութեայ մեզ ամենեցուն կը խօսի . « () Երնակ լինիջիր հաւատացելոց բանիւք , գնացիւք , սիրով , հաւատով , սրբութեամբ . մինչեւ գամ ես միտ դիր ընթերցուածոց միտթարութեան և վարդապետութեան » : Վարձեալ . « () ձեռք քալաւ և զմունկս կը թոտս հաստատեցէք , և զուրիզս ուղի զըս արարէք ոտից ձերոց , զի մի որ կազն իցէ գլորիցի՝ այլ մանաւանդ բժշկեսցի , զսաղաղութեան զհետ երթայք ընդ ամենեսին և սրբութեան , առանց որոյ ոչ որ տեսանէ զուրի » : Վարձեալ . « Եւ այնպէս յանցուցեալ յեղբարս , և զխիղճ մտաց տկարացն զայրոցուցեալ , ի Քրիստոս մեղանէ » :

Երանի՛ քեզ , Պօղէ՛ , որ այդպիսի սուրբ խորհուրդներով իմաստնացած ես , և ոչ մեր ժամանակի յամարական ցնորքներով . երանի՛ և քեզ , Տիմութեանս , որ այդպիսի անմահական խորհուրդներով և յաւեժական սուրբ սիրով վառուած բոբբոքած ուսուցիչ վարդապետ մի ունիս , որ կարող է զքեզ և քեզ լսողներն փրկել և Վստուծոյ արքայութեան արժանաւոր ժառանգներ ընել . իսկ մեք ըստ յանդիմանութեան Տեսառն , թէպէտ չենք յաճիր ընդ ծով և ընդ ցամաք եկաւմուտ մի , աշակերտ մի որսալու , սակայն մեր շուրջ եղող և զմեզ տեսնող ամենուն ալ չարեաց պատճառ կը լինիմք , և զանոնք որդիս գեհենի կը շինեմք կրկին եւս քան զմեզ : Այլ երջանիկ հոգիներ , եկէ՛ք , և տեսէ՛ք թէ մեր ու ձեր վարուց մէջ ինչ մեծ տար-

բերութիւն կայ, բայց մեր այժմուս սոսնստիրտ կրօնաւարացոյ առջեւ ձեր ատուածութեան և մարդասիրտութեան վեհագոյն ընկած ողբաւորը, որպէս զի գուցէ նոցա պատահարս ճառագայթից աղղկեցութեամբ մերն ալ ջերմանայ:

Հովիւք Հայոց, աչքերնիդ բացէք, մտքերնիդ և սրտերնիդ ալ պարզեցէք, տեսէք, թէ նախնիք իրենց սրբութեամբ, հաւատքով, արդարութեամբ և բարիփառքով ինչպէս շարունակ մեր անարժան կեանքը կը յանդիմանեն. ինչ պէտք է հեռի երթալ, ահա ամեն օր կը շարաւիւղնք կը տեղան մեր գլխուն. նոյն խոյ անարժաններէն անգամ յանդիմանութիւն կը կրեմք. մեր քաղաքները քաղաք ինչպէս զ'ըրբէր մանուկները: Պաշտօնեանք եկեղեցւոյ, մեր նախորդներն գրոց վարդապետութեան մտադրութիւն կը նեն և այն տեղ միտթարութիւն կը գտնեն. իրենց խնամատութիւնը սուրբ գրոց ուսումը կը համարին. « Ի մանկութենէ զգիրս սուրբս գիտես, որք կարողք են խնամատուն աննել գրեզ 'ի փրկութիւն 'ի ձեռն հաւատոց » որ 'ի Քրիստոս (Յիսուս) : Իսկ մեք ոչ թէ միայն 'ի մանկութենէ չենք գիտեր, այլ և մեծութեան ատենն անգամ ոչ գիտենք և ոչ կուսանինք. տնոր համար է, որ չենք « Քարալեր Մտուածոյ խօսքը, վայ չենք հասնիր ժամու և տարածամու. տնոր համար է, որ չենք կարող ստատել, յանդիմանել, և ամենայն երկայնամիտ վարդապետութեամբ միտթարել » և ասոր համար է որ ամեն կողմէն ամենայն որ կ'արհամարհէ զմեզ. այս պատճառաւ՝ ալ ողջամիտ քարոզութեան մտիկ ընող չի կայ. հասկա « Լին թիւ իրենց ջանքութեան, և իրենց անանջայ խաղաղութեան համար »

Վարդապետներ որոշ զիջած են և անոց յօթարութեամբ կը լինի, յորոց օգուտ մի չի շահելէն զատ՝ չարաչար կը վնասին: Ինչու չա՞նք մեր ազգայնութիւնը առիթ տուած է ժողովրդեան՝ որ իւր « Լինքը Զարարութեան խօսէն կը Դարձնէ և անապատներու մէջ կ'իյնայ », քանզի մեզմէ շատերը փոխանակ ըզգաստ կենալու, փոխանակ ամեն պարագայի մէջ հաւատքին համար ճիգ և աշխատանք թափելու, փոխանակ մեր պաշտօնն իւր պայմաններով կատարեալ հաստատուն ընելով աւետարանի գործ գործելու. ընդհակառակն մեր մարմինն ու կիւրքերը պաշտօնցիկք, մեր օրինաւանդութիւնքն արդարացի չենք և մեր խղճի խայթերն մեղմելու համար՝ ստուծոյ խօսքը թիւրեցիկեկամակօրեցիկք 'ի կորուստ անձանց մերոց և այլոց. օրէնքը քարոզելու տեղ ժողովրդեան կիւրքերը շոյեցիկք, որպէս զի մերն ալ ծածկուի. փոխանակ Մտուածոյ խօսքը արդեամբ Հոգւոյն և լոյսութեամբ քարոզել և, ցնորական խօսքերով և սուտ ու փուղ առաստիւններով մեր յիմարական հանձնքը ցոյց ալ ուղեցիկք և ոչ Մտուածոյ օրէնքն ու ճշմարտութիւնները. անմիտ փառասիրութեամբ և յիմար երեւակոյութեամբ առաւել մեզ լինէր քարոզելէն քան թէ զ'Յիսուս Քրիստոս. փոխանակ զմեզ Քրիստոսի համար խղճալիք ծառաներն անուանելու, թերամտութեամբ նոցա փերը, իշխանը, բռնաւորը, հարստահարիլը և հարստածիլը դարձանք. և ահա այսպէս մեք մեր պաշտօնն անհնադանդ գտնուելու համար, մանաւանդ ընդ ծերոյն, կրտսերն ընդ աւանդին, և անարգն ընդ պատուականին կ'ընդհարկանի. կամաւ չեմ ասել ակարօրիորդ մը իրաւացի փաստեր կ'ունենայ զմեզ և մեր դիտապետն յանդիմանելու և խրատելու. և երանիք թէ

խրատուած լինէինք : սակայն հազար
ամօթ մեզ որ այսպիսի սրտագայից
մէջ աստուած կը մնամք , և երբ ու
րիշն զմեզ կը խրատէ , երբ մեր չի
գիտցած մէկ բանին փայ կը խօսի ,
փոխանակ բանական խորհրդով միտ
դնելու , խոնարհութեամբ ընդունելու
և ըստ ճշմարտութեան գտնելու , ըստ
աչս կը դատենք , և կը զայրանանք . նաև
շատերն իս նոցա դէմ յիմարութեամբ
փտուն զէնք մը ունինք , զոր խօսյն կը
գործադրենք . այն է բողբախան կամ
անհաւատ ըսել . առանց խորհելու՝ որ
այդ անզգոյշ անուանարկութիւնը ,
այդ կամայաշտ լեզուի զարարու
թիւնը ինչ աղէտներ բերու ազգին
գլխուն . առանց մտածելու , որ այսօ
րուան աղէին կրօնափոխութեամբ ու
նեցած բազմաճղի սարսափաւոր վի
ճակը այդպիսի կամակոր կրօնաւորնե
րու անզգոյշ և թիւրաբան լեզուէն
յառաջ եկած է : Գոհութիւն (Կ
տուծոյ , թէպէտ հիմայ շատերը կը
գան եւ գիտեն կրօնափոխութեան
վտոթարութիւնը , վնասակարութիւ
նը և վրէժխնդրութեան ամենէն ցած
ու նուազագէտ կերպն ըլլալը , որով և չեն
գիշանիր այդպիսի լեզուաց պատաս
խանելու . համար կրօնք փոխելու , սա
կայն միշտ վնասաբեր էն այդ խօսքերը
և վհատեցուցիչ , գրգռող են և վրդ
վիչ . քանզի ամեն մարդ սրտախ ունի .
շատ անգամ այդպիսի անզգոյշ անուա
նարկութենէն կարող է մարդ այնպի
սի միջոցներու գիմել , որ կրնայ բան
գտնաթիւն աղետալի լինիլ . որդ ու
մեն անոնք , որ այս ամենը գիտնալով
հանդերձ կը յանդգնին յանիրաւի
զայլ բողբախան անուանել՝ որք իրօք
բողբախան չեն , կը նշանակէ թէ
բայ ՚ի սգխտութենէն , չարախրտ և
նենգաւոր ալ են , իրենց յիմարական
գիտութեան և փտած աստուածա

բանութեան նուաստութիւն մի չի
գալու . համար կը զարարան , այսոյ
վարկը կը կտրեն որ իրենք իրենց խա
ւարային ծածկութիւն սակը անխոյճա
բար գործեն . բայց ինչպէս ըսի ան
ցաւ այն ժամանակը , Հարք , հիմայ
այդպիսեաց դարձնիքն յերեւան եկած
է , ըստ անպափախելի վճռոյն Տեառն
մերոյ՝ թէ « Չիք ինչ ՚ի ծածուկ որ ոչ
յայտնեցի » , ամեն մարդ սովեցաւ
որ կարտական նարատակներով կրօնա
փոխութիւնը որչափ ամօթալի է , մո
նաւանդ քրիստոնէին համար բնաւ
առիթ մը չի կայ կրօնափոխութեան .
այն , ձեր այդպիսի զարարութեան
սրտաճաւաւ կրօնք փոխող չի կայ այժմ
խելքը դուին եղողներուն մէջ , բայց
յայտնի է , որ ձեր ըրածն ալ ոչ ար
դարութիւն է , ոչ իրաւունք է և ոչ
խիկ վայելուչ . այլ է , որ հաստատ
ւած և սոսոյս տարակրօնի մը թիւր
կարծիքը հերքելու վաստին մէկն ալ
նորա տարակրօնութիւնն է , բայց հա
մակրօն եղծօր մը մեզ դէմ հակառա
կելուն կամ զմեզ խրատելուն համար
բողբախան է ըսել և չիկրն ու պայտ
ցանել՝ ցաւալի է և ամօթ , մանաւանդ
խորհիլ հարկ է , որ նորա թիւր կոր
ծեաց , վնասակար սկզբանց և մղարեալ
գողափորաց գուցէ դու սրտաճաւ
եղած ես , խօսքով և գործքով տեղիք
տուած ես անզգուշարար . ուրեմն
փոխանակ անոր յանդիմանութենէն
խրատուելու . օգուտ քաղելու , փա
խուելու և անձամբ բարի օրինակ առ
լու , ինչո՞ւ կը զայրանաս և կ'անուա
նարկես , չէ՞ որ այն ալ մարդ է , չէ՞ որ
քեզի չափ , և թերեւս քեզմէ աւելի
անկեղծ ու սուրբ հաւատք եւ փա
փուկ զգացմունք ունի իւր կրօնին վե
րայ , իւր հոգւով և ճշմարտութեամբ
պաշտած ճշմարիտ Կտուծոյն վրայ .
ինչո՞ւ կը փրաւորէք յամուս կամու

պաշտութեամբ ձեր եղբոր սկստը, ուրոյ համար Յիսուս Քրիստոս արիւն թափած է. և որուն միտքը երբեմն կրնայ պնտալ իւր Արարչին քով եւ գանգատիլ ձեր վրայ: Գոնէ ձեր պատուոյն խնայեցէք, մտածելով որ եթէ այն մարդիկն տը ձեզ նման անխոհեմ և զայարտիչ լեզու ունենան՝ կարող են բիւրապատիկ ամբաստանութեամբ զձեզ անպատուել, որ ձեր անխոյսէ գործքերովն աւելի արժանաւոր ալ էք, սակայն ես կըսեմ, որ ուրիշին պատիւը չը ձանջող և ըստ արժանւոյն անոր չի խնայողը ինքն պատիւ չունի և պատուոյ ինչ լինելը չը գիտեր, հետեւաբար ինչպէս առաջ ալ ըսի, ամեն տեսակ մղութիւն անկէ կսպասուի. ուստի և ըստ իս խիստ զգուշսի է իւր կենակցութիւնը:

Իայց ո՞վ յանցաւոր պաշտօնեայ, այդպէս ընելովէ քու յանցանքդ չի ծածկուիր, ուրիշ բամբաստելով, զորպէս սրտելով անուանարկելովդ դու չես արդարանար, քու յանցանքդ միշտ յանցանք կը մնայ և դու գէշ կը ձանջցուիս, եթէ կուզես արդարօրէն ազարծիր, վատութիւններդ փոխէ, քու պաշտօնիդ մէջ ունեցած սոքիսութիւնդ լուսաւորէ, պաշտօնդ հաստատուն բռնէ, իօտէ ինչ որ կը վայրէ ողջամիտ վարդապետութեանդ՝ «Նստուծոյ խօսքը ուսուցանելու մասին հաւատարիմ եղիր, որ ողջամիտ քարոզութեամբ կարող լինիս մխթարել, և ներհակողներն ալ յանգիմանել, ինչպէս որ շատեր կան միտք հրապուրող խնդր գտնող, զրախօս, անհնազանդներ, որք զոչաքաղութեան համար սուներ կը կործանեն՝ պէտք չեղած բաներ ստիւնեցնելով. . . խօսքով աւսուածամարտի կը ձեւանան և գործքով կ'ուբանան, որք պիղծ և անհուն են և բոլոր բարի գործերու մէջ ան

պիտան. զորս պէտք է պապանձեցընել» . — Ինչո՞վ, սուրբ և ողջամիտ գիւտութեամբ, ուսմամբ և բանին վարդապետութեամբ, մանաւանդ գործով. . . : | սենք, պաշտօնակիցք իմ. մեր երանելի Հօր Սուրբ Ներսէս Շնորհաւոյն. «Եւ բանք բերանոյն մի անմիտաբար խեղկատակութեամբ կամ աշխարհօրէն զառուկանս կամ զանկաւ ծութիւնս ի լեզուն յեղեղելով աւարակը զոր. այլ բղետեցէ սրտին զբան բարի, . . . յօգուտ և ի շահ լինել լատրց և մի ի միտ և ի տաղութիւն և պատճառս աղարտելոյ զառաքելականն պաշտօն» . (Ինչպէս խոսի) Գիտէք անշուշտ որ մենք ասոր ներհակն ենք այսօր . . .

Աշխարհի մէջ թագաւորք իրենց տթուակից պէտք է ունենան իմաստութիւնը, որպէս զի վայելուչ կարգով և խաղաղութեամբ թագաւորեն,
— Ի՞նչ են թագաւորք,

— Դողովրդեան վարուց, կենաց և ընկից հակող բաղարկան պաշտօնեայնէր. նոցա բաղույն համար խորհող և տքնող՝ Ժողովողէն փառաւորուած չը բեղաշուք սորոսաւորներ, որք պէտք է իրենց պաշտօնը հաւատարմութե և արդարութեամբ կատարեն, սոցա թէ ոչ թող սոսկան այն կեցցէ՛ կանչող խաժամուժէն, որ իշխանութիւն ունի նաեւ անկցի գոչելու. կամ թող սոսկան յաւիտենական արդարութեանէն որ կարող է խրատել զանազան ներքին և արտաքին հարուածներով:

Ըստ մասին այսպէս ենք և մեր Դողովուրդն իւր պատուոյն և իւր փառաց համար զմեզ կը փառաւորէ կը բարձրացնէ և մէք այն պատիւը մեզ սեղհականելով Ժողովուրդը կը մոռնանք, այն փառքն ու մեծութիւնը, այն յարգանքն ու բարձրութիւնը բուն մեր արժանիքն համարելով կը խրով-

տանք և մեր պաշտօնները բարձի թաղի կրներնք :

— Ի՞նչ ենք մենք .

— Եղովրդեան բարւոյն հսկող, սրբութիւն, արդարութիւն եւ լոյս մատակարարող պաշտօնեայներ . նորա վարուց և բարուց ուղղութեան հըս կողմ արհաւիրան և կրօնական սարսաւորներ, մարդկան սրտերը Լստուծոյ բնականութեան արժանաւոր բնակարաններ պատրաստելու համար որոշուած ծառայներ . իրաւ, ծառայութիւն է մեր պաշտօնը, այլ իւր տեսակին նը կառմամբ վեհ է քան զամենայն իշխանութիւն . սակայն իւր վեհութիւնը խոնարհութեան և քսողորութեան մէջ է . իւր փառքն ու պատիւը՝ իւր պաշտամանց անթերի կատարման մէջ է, իւր պարծանքը՝ իւր գործոց արդիւնքն է, և իւր բարձրութիւնը Լստուծոյ օրինաց արհաւիրանութեան մէջ է . վերջապէս մեր երկնաւոր Հօր անուներ փառաւորել տալու արժանաւոր գործոց մէջ կը կայանայ մեր արժանիքը և փառքը . և ոչ թէ տգիտութեան շողմուխութեան և դատարկալիկ սնտոխաբանութեանց մէջ :

Եթէ թագաւորին լաւ թագաւորելու համար իմաստութիւն պէտք է, առաւել եւս մեզ, քանզի նա մարմնոյ իսկ մեք հոգւոյ հետ առնչութիւն ունինք . եթէ տշխարհի հազարապետները լինամեաց յաղթելու և ընտիր գտնուելու համար իրենց գործոց վերաբերեալ ուսմանց գիտութիւն, հըմ տութիւն և կրթութիւն պէտք է ունենան . առաւել եւս մեք, քանզի մեր զինուորութիւնը և մեր պատերազմական պատրաստութիւնները մարմնոյ եւ աւրեան հետ չէ, այլ խաւարի իշխանին հետ, այլ չար կամաց և կրից հետ, այլ մոլութեանց և մոլորութեանց հետ, որոց համար խիստ զգուշաւորութիւն

և մեծ հմտութիւն պէտք է :

Եթէ հովիւ մը պէտք է իւր հօտը արածելու համար խոտաւէտ տեղերը գիտնայ, գոմաստուեր ուռնեաց տակ ախանակիտ ջրոց եզերքը հանդէպնէ, և աննոց բնութեան ու սնդեան յարմար պարարտացուցիչ խոտերը ձանչնայ, առաւել եւս բռնաւոր հօտի հովիւք, որ նոցա բանականութիւնը խնամելու կարգաւորելու և կազմութեւն հոգն ունին . նոքա պարատաւոր են գիտնալ ինչ որ իրենց խնամոյն յանձնուած ժողովրդեան օգուտը կը պահանջէ : Եթէ այն, պէտք է իմաստութիւն հետեւինք, Հօրք, մանաւանդ գուք, ո՞վ աթոռոց ցանկացող և իշխանութեանց հետամուտ պաշտօնակիցք իմ, իմաստութեան ցանկացէք, որպէս զի աթոռներն իրենց բուն էութեամբն ու որպիսութեամբը տեսնէք ու ձանչնաք, որ եթէ դժբաղդաբար հօն բարձրանաք, այլոց օգտակար լինիք և կամ դոնէ չի սայթաթիք . «Յանկութիւն իմաստութեան տանի յարքայութիւն, արդ ո՞վ բոււնք ժողովրդեան, եթէ ցանկայք աթոռոց և գոււաղանաց իշխանութեան, պատուեցէք զիմաստութիւն, զի յաւիտեան թագաւորիցէք, ո՞վ առաջնորդք ժողովրդեան, սիրեցէք զիմաստութիւն, քան զի բազմութիւն իմաստնոց փրկութիւն աշխարհի և թագաւոր հանձնընդ հաստատութիւն ժողովրդոց » :

Այսին զի ի՞նչ օգուտ ունին այդ խումբ մը կրօնաւորք, որ իրենց նախկին ունեցած մոլութիւններն ու յիմարութիւնները սոյն պաշտօնին մէջ մոտած օրէն ալ անխափան գործադրած և առաւելած իսկ լինելով ժողովուրդը գայթակղեցուցած և իմոլութիւն առաջնորդած են, և փոխանակ Լստուծոյ անուներ փառաւորելու, իրենց անարժան վարքովը և տգիտութեամբովը

Թեամբ ազգաց և ազանց մէջ խաղբ
ու խայտառակ կը լինին և բարձրեւն
անունը յինքեանս կը նուազեցնեն...
«Մէ և ինչ պիտի լինի երբ Տէրը նը
կտանելու սկսի» (Եղեղիս) Ուրե
մին կամ արժանաւոր լինիմք մեր պաշ
տօնին և կամ թողունք այնպիսի պաշ
տօն մը որուն անարժան ենք, չըլի
նինք հետամուտ այնպիսի գործոյ մը
որ մեր կարողութենէն վեր է :

Արդ կարծեմ այս չափով կրցի հաս
կացնել որ եկեղեցւոյ պաշտօնէից հա
մար տգէտ լինելը ամօթ է, մեղք է
և մեծ վնաս թէ իրենց անձին և թէ ի
րենց շրջակայիցը. հերթը սեպենք ու
րեմն այս չափը և քիչ մ'ալ խօսինք
եկեղեցւոյ պաշտօնէից անդ ործու թեա
նը վրայ կարծ ՚ի կարծոյ :

(Երդմանիք :)

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

Յուօք սրտի իմացանք Ամենատախ Տ. Տ. Պօղոս Սրբազան Աբբեղիտիւ
պօսին Օ միւռնիոյ բարեխնամ Առաջնորդին մահը, զոր գուժած էր Արշալոյս :

Նորին Սրբազնութիւնը իբրեւ Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ պաշ
տօնեայ՝ անբասիր կեանք մի ունեցած է, ՚ի կրօնս ողջամիտ և ՚ի վարս անբամ
բաս, իւր զանազան տեսչական պաշտօնավարութեանց մէջ ալ հասարակաց համա
կրութիւնը գրաւած էր, ինչպէս Արմաշու վանուց վանահայրութեան և սյուշափ
ժամանակ Օ միւռնիոյ պէս քաղաքի մը առաջնորդական ծանր պաշտամանց մէջ,
որ տարացոյց է անշուշտ իւր խոհականութե, ծանրութեան և քաղաքագիտուն :

Հանգուցեալ Ս. Հօր գովելի յատկութիւններն և իւր հանրածանօթ պար
կեշտ կենաց համբաւն էր անշուշտ՝ որ առանց իւր հետամուտ լինելուն, և ա
ռանց իոկ հրաժարականն ընդունուելու կոչուեցաւ յաթոռ Պատրիարքութեան
Կ. Պօլսոյ, յորմէ սպա հրաժարելով Օ միւռնիւոյ հասարակութիւնն ընդ ունեց
ղինքն իբրեւ որդեսէր Հայր, որոյ հովանւոյն տակ երկար ատեն պաշտպանուած
էր և այս վերջին անգամ ևս վայելցց Նորին Հայրութեան գգուանքներուն հետ
նորա օրհնութիւններն ալ :

Նորին Սրբազնութեան վնասութիւն մահը որչափ մեղ և ընդհանուր Ազգին,
հարկաւ աւելի վնաս է և կարելիք ցաւ սրտի իւր խնամոց յանձնուած հօսին,
որոյ ՚ի մխիթարութիւն կը մաղթեմք որ Աստուած տայ իրենց այնպիսի առաջ
նորդ մի, որ իւր՝ խոհեմ, գործունեայ, հաւատարիմ, և ողջամիտ ու ողջախոհ
կենօք մուցնէ նոցա սրտին ցաւը :

Հ Ա Ր Յ Ո Ւ Մ

Ազգային լրագիրներէն կիմանամամբ, որ կրօնամուլ Յոյնք կրկնամկրտութիւնն
բաւական չը համարելով կրկնամասնութեան ևս սկսած են, Արդ՝ կը հարցնեմք
թէ՞ ո՞ւր են արդեօք երբեմն Սիօնն դատաւիւտող Սիարարներն :

Ա Ռ Ա Կ

Մ Ո Ւ Կ Ն Դ Ա Շ Տ Ի Ե Ի Մ Շ Ա Կ

Ով չը գիտեր մկան չարիք բազմադիմի
Որ ՚ի վեր է բան զհասակ իւր չըբոսի :